

הַלְבוֹת תְּשׁוּבָה פֶּרֶק ב

א. אֵיזוֹ הִיא תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה זֶה שָׁבָא לִידוֹ דְּבַר שֶׁעָבַר בּוֹ, וְאִפְשָׁר בִּידוֹ לַעֲשׂוֹת, וּפִרְשׁ וְלֹא עָשָׂה מִפְּנֵי הַתְּשׁוּבָה, לֹא מִירָאָה וְלֹא מִכְשָׁלוֹן כּוּחַ. כִּי־עַד: הָרִי שָׁבָא עַל אִשָּׁה בַּעֲבָרָה, וְלֹא־אָחַר זְמַן נִתְיַחַד עִמָּה וְהוּא עוֹמֵד בְּאַהֲבָתוֹ בָּהּ וּבְכוּחַ גּוּפוֹ, וּבְמַדִּינָה שֶׁעָבַר בָּהּ, וּפִרְשׁ וְלֹא עָבַר זֶה הוּא בַּעַל תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה. הוּא שֶׁשְׁלֵמָה אוֹמֵר "וּזְכֹר, אֶת-בּוֹרְאֶיךָ, בִּימֵי, בַּחֲוֶרְתֶּיךָ" (קוהלת יב,א).

ב. וְאִם לֹא שָׁב אֲלֹא בִימֵי זְקֻנוֹתוֹ, וּבָעֵת שָׁאִי אִפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת מֶה שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה אָף עַל פִּי שְׂאִינָה תְּשׁוּבָה מַעֲלָה, מוֹעֵלֶת הִיא לוֹ וּבַעַל תְּשׁוּבָה הוּא. אִפְלוֹ עָבַר כָּל יָמָיו, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בַּיּוֹם מִיתָתוֹ וּמֵת בַּתְּשׁוּבָתוֹ כָּל עֲוֹנוֹתָיו נִמְחָלִין: שֶׁנֶּאֱמַר "עַד אֲשֶׁר לֹא-תַחֲשֹׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ" (קוהלת יב,ב), שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה מִכָּלֵל שְׂאִם זָכַר בּוֹרְאוֹ וְשָׁב קִדְּם שְׂיֻמוֹת, נִסְלַח לוֹ.

ג. וְמֶה הִיא הַתְּשׁוּבָה הוּא שֶׁיַּעֲזֹב הַחוּטָא חֲטָאוֹ, וְיִסְיָרְנוּ מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ וְיִגְמַר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂהוּ עוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר "יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ, וְאִישׁ אֹן מַחֲשַׁבְתּוֹ" (ישעיהו נה,ז). וְכֵן יִתְנַחֵם עַל שֶׁעָבַר, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי-אֲחֵרִי שׁוֹבִי, נִחַמְתִּי, וְאֲחֵרִי הוֹדַעִי, סִפְקָתִי עַל-יָרֶךְ" (ירמיהו לא,יח); וְיַעֲיֵד עָלָיו יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת שֶׁלֹּא יָשׁוּב לְזֶה הַחֲטָא לַעֲוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא-נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ, לְמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ אֲשֶׁר-בָּךְ, יִרְחַם יְתוֹם" (הושע יד,ד). וְצָרִיךְ לְהַתְּוֹדוֹת בַּשִּׁפְתָּיו, וְלֹאמַר עֲנִינּוֹת אֵלּוֹ שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ.

ד. כָּל הַמַּתְּוֵדָה בַּדְּבָרִים, וְלֹא גָמַר בְּלִבּוֹ לַעֲזֹב הָרִי זֶה דְּוָמָה לְטוֹבָל, וְשָׂרֵץ בִּידוֹ, שְׂאִין הַטְּבִילָה מוֹעֵלֶת, עַד שֶׁיִּשְׁלִיךְ הַשָּׂרֵץ; וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וּמִוֹדָה וְעִזָּב, יִרְחַם" (משלי כח,יג). וְצָרִיךְ לְפָרֹט אֶת הַחֲטָא, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲנֹא, חֲטָא הָעַם הַזֶּה חֲטָאָה גְּדוֹלָה, וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם, אֱלֹהֵי זָהָב" (שמות לב,א).

ה. מִדְּרָכֵי הַתְּשׁוּבָה לְהִיּוֹת הַשָּׁב צוֹעֵק תָּמִיד לִפְנֵי ה', בְּבִכִּי וּבְתַחֲנוּנִים, וְעוֹשֶׂה צְדָקָה כְּפִי כּוּחוֹ, וּמִתְרַחֵק הַרְבֵּה מִן הַדְּבַר שֶׁחֲטָא בּוֹ. וּמִשְׁנֵה שְׁמוֹ, כְּלוּמַר שְׂאִנִּי אֲחֵר וְאִינִי אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים; וּמִשְׁנֵה מַעֲשָׂיו כֵּלֵן לְטוֹבָה, וּלְדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל. וְגוֹלָה מִמַּקּוֹמוֹ שְׁגָלוֹת מִכְּפַרְת עוֹזֵן, מִפְּנֵי שְׁגוּרַמַּת לוֹ לְהַכְנִיעַ וּלְהִיּוֹת עָנּוּ וּשְׁפֹל רוּחַ.

ו. וּשְׁבַח גְּדוֹל לְשָׁב שִׁיתוּדָה בְּרַבִּים וַיּוֹדִיעַ פִּשְׁעָיו לָהֶם, וּמַגִּלָּה עֲבֵרוֹת שְׁבִינוּ לְבִין חֲבֵרוֹ לְאַחֲרִים, וְאוֹמֵר לָהֶם אֲמַנֵם חֲטָאִתִּי לְפָלוּנִי וְעָשִׂיתִי לוֹ כֵּן וְכֵן, וְהָרִינִי הַיּוֹם שָׁב וְנָחֵם. וְכָל הַמַּתְּנַגָּה וְאִינוּ מוֹדִיעַ, אֲלֹא מִכֶּסֶה פִּשְׁעָיו אֵין תְּשׁוּבָתוֹ גְּמוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "מִכֶּסֶה פִּשְׁעָיו, לֹא יִצְלִיחַ" (משלי כח,יג).

ז. בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בַּעֲבֵרוֹת שְׁבִין אָדָם לְחֲבֵרוֹ. אֲבָל שְׁבִינוּ לְבִין הַמַּקּוֹם אֵינוּ צָרִיךְ לְפָרֶסֶם עֲצָמוֹ, וְעִזּוֹת פָּנִים הִיא לוֹ אִם גִּלְּם: אֲלֹא שָׁב לִפְנֵי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא, וּפּוֹרֵט חֲטָאֵיו לִפְנָיו, וּמַתְּוֵדָה עֲלֵיהֶן בְּפָנֵי רַבִּים, סֵתֵם. וְטוֹבָה הִיא לוֹ שֶׁלֹּא נִתְגַּלָּה עוֹוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁרִי נִשְׁוִי-פֶשַׁע; כִּסּוּי חֲטָאָה" (תהילים לב,א).

ח. אָף עַל פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה וְהַצַּעֲקָה יָפָה לַעֲוֹלָם, בַּעֲשֵׂרֶת הַיָּמִים שְׁבִין רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכְּפוּרִים הִיא יָפָה בְּיוֹתֵר, וּמִיָּד הִיא מִתְקַבֵּלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר "דַּרְשׁוּ ה', בְּהַמָּצְאוֹ; קִרְאֵהוּ, בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב"

(ישעיהו נה,ו). בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים, בִּיחִיד; אֲבָל בַּצְבוּר כָּל זָמָן
שְׁעוֹשִׁין תְּשׁוּבָה וְצוּעִקִין בְּלֵב שָׁלֵם הֵן נַעֲנִין, שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּה
אֱלֹהֵינוּ, בְּכָל-קָרָאנוּ אֵלָיו" (דברים ד,ז).

ז. יום הכּפּוּרִים הוא זָמָן תְּשׁוּבָה לְכָל, לִיחִיד וְלָרַבִּים, וְהוא קֵץ
מַחִילָה וּסְלִיחָה לְיִשְׂרָאֵל; לְפִיכָף חִיבִין הַכָּל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה
וּלְהַתּוּדוֹת, בְּיוֹם הַכּפּוּרִים. וּמִצּוֹת וּדְוֵי יוֹם הַכּפּוּרִים שְׂתִיתְחִיל
מֵעָרֵב הַיּוֹם קֹדֶם שְׂיֹאכֵל, שְׂמָא יַחֲנֹק בְּסַעֲוָדָה קֹדֶם שְׂתִיתוּדָה.
וְאֵף עַל פִּי שְׁתִיתוּדָה קֹדֶם שְׂיֹאכֵל, חוּזֵר וּמִתּוּדָה בְּלִילֵי יוֹם
הַכּפּוּרִים עֲרֵבִית; וְחוּזֵר וּמִתּוּדָה בְּשַׁחֲרִית, וּבִמּוֹסֶף, וּבִמְנַחָה,
וּבִנְעִילָה. וְהִיכָן מִתּוּדָה יחִיד, אַחֵר תְּפִלָּתוֹ; וְשְׁלִיחַ צְבוּר,
בְּאַמְצַע תְּפִלָּתוֹ בְּבִרְכָּה רְבִיעִית.

י. הַיּוֹדוּי שֶׁנֶּהְגּוּ בּוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל אֲבָל חֲטָאוּ . . . , וְהוא עֵיקַר
הַיּוֹדוּי. עֲבֻרוֹת שְׁתִיתוּדָה עָלֵיהֶן בְּיוֹם הַכּפּוּרִים זֶה חוּזֵר וּמִתּוּדָה
עָלֵיהֶן בְּיוֹם הַכּפּוּרִים אַחֵר, אֵף עַל פִּי שֶׁהוא עוֹמֵד בְּתִשְׁבּוּתוֹ:
שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי-פָשַׁעִי, אֲנִי אָדָּע; וְחֲטָאתִי נִגְדִי תָמִיד" (תהילים נא,ה).

יא. אֵין הַתְּשׁוּבָה וְלֹא יוֹם הַכּפּוּרִים מְכַפְּרִין אֲלֹא עֲבֻרוֹת שְׂבִין
אָדָם לְמָקוֹם, כְּגוֹן מִי שְׂאָכֵל דָּבָר אָסוּר אוֹ בָּעַל בְּעִילָה אָסוּרָה
וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. אֲבָל עֲבֻרוֹת שְׂבִין אָדָם לְחִבְרוֹ, כְּגוֹן חוֹבֵל חֲבֵרוֹ אוֹ
הַמְקַלֵּל אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ גּוֹזֵלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן אֵינוֹ נִמְחָל לוֹ לְעוֹלָם,
עַד שְׂתִיתֵן לְחִבְרוֹ מַה שֶׁהוא חַיֵּב לוֹ, וִירְצֶהוּ.

יב. אֵף עַל פִּי שֶׁהַחֲזִיר לוֹ מִמּוֹן שֶׁהוא חַיֵּב לוֹ, צָרִיךְ לְרַצּוֹתוֹ
וְלִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ שְׂיִמְחַל לוֹ; וְאִפְלוֹ לֹא הִקְנִיט אֶת חֲבֵרוֹ אֲלֹא
בְּדָבָרִים, צָרִיךְ לְפִיסוֹ וּלְפַגֵּעַ בּוֹ עַד שְׂיִמְחַל לוֹ.

יג. לֹא רָצָה חֲבֵרוֹ לְמַחֵל לוֹ מִבִּיא לוֹ שׁוּרָה שְׁלִשְׁלוֹשָׁה בְּנֵי אָדָם
מֵרַעִיו, וּפּוֹגְעִין בּוֹ וּמִבְקָשִׁין מִמֶּנּוּ. לֹא נִתְרַצָּה לָהֶן, מִבִּיא לוֹ
שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית. לֹא רָצָה, מִנִּיחוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ; וְזֶה שְׁלֹא מַחֵל,
הוא הַחוּטָא. וְאִם הָיָה רַבּוֹ הוֹלֵךְ וּבָא אִפְלוֹ אֶלֶף פְּעָמִים, עַד
שְׂיִמְחַל לוֹ.

יד. לְפִי שֶׁאָסוּר לְאָדָם שְׂתִיחָה אֲכֹזְרִי וְלֹא יִתְפִּיס, אֲלֹא יִהְיֶה נוֹחַ
לְרַצּוֹת וְקָשָׁה לְכַעַס, וּבִשְׁעָה שְׂמִבְקָשׁ מִמֶּנּוּ הַחוּטָא לְמַחֵל,
מוֹחֵל בְּלֵבָב שָׁלֵם וּבִנְפֶשׁ חֲפָצָה; וְאִפְלוֹ הֵצִר לוֹ הִרְבֵּה וְחֲטָא
לוֹ הִרְבֵּה, לֹא יָקָם וַיִּטֵּר. וְזֶה הוּא דִּרְכָם שְׁלֹזְרַע יִשְׂרָאֵל, וְלָבָם
הַנְּכוּן. אֲבָל הַגּוֹיִים עֲרִלִּי לֵב אֵינָן כֵּן, אֲלֹא "וְעִבְרָתוֹ שְׂמָרָה
נֶצַח" (עמוס א,יא); וְכֵן הוּא אוֹמֵר עַל הַגְּבָעוֹנִים לְפִי שְׁלֹא מַחֵלוּ
לְיִשְׂרָאֵל, "וְהַגְּבָעוֹנִים לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה" (שמואל ב כא,ב).

טו. הַחוּטָא לְחִבְרוֹ, וּמֵת חֲבֵרוֹ קֹדֶם שְׂיִבְקָשׁ מִמֶּנּוּ מַחִילָה מִבִּיא
עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וּמַעֲמִידֵן עַל קִבְרוֹ, וְאוֹמֵר לְפָנֵיהֶם חֲטָאתִי לָהֶ'
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וּלְפָלוֹנִי זֶה שְׁעִשִׁיתִי לוֹ כֶּף וְכָף. וְאִם הָיָה חַיֵּב לוֹ
מִמּוֹן, יַחֲזִירוֹ לְיֹרְשׁוֹ; לֹא הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ יוֹרֵשׁ יִנִּיחוּנוּ בְּבֵית דִּין,
וַיִּתּוּדָה.